

У главі 18 «Запобіжні заходи, затримання особи» (ст.ст. 176-213) перелічено запобіжні заходи, які можливо застосовувати для запобігання різним формам протидії з боку особи, яка вчинила злочин.

Глава 10 «Заходи забезпечення кримінального провадження і підстави їх застосування (ст.ст. 131-132)» присвячена іншим заходам процесуального примусу з метою забезпечення встановленого КПК порядку.

Підводячи короткий підсумок викладеному, відзначимо, що перелічені нами заходи діючих правових норм не є всеохоплюючими та достатніми для зміни існуючого положення боротьби з протидією розкриттю і розслідуванню злочинів. Необхідна докорінна зміна законодавства на основі аналізу існуючих у ньому прогалин і недоробок.

Використані джерела:

1. Волинка К.Г. Теорія держави і права / К.Г. Волинка, Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2003. – 287с.

Мурзановська Аліна Владиславівна,
старший викладач кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИМУС В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ВИДИ

Кримінальне провадження має здійснюватися з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Проте кримінальний процес являє собою сферу широкого та інтенсивного застосування кримінально-процесуального примусу.

Для розуміння сутності примусу, як зазначається в літературі, він не тільки може, а і має розглядатись з різних позицій, адже багатоманітність примусу як соціально-правового явища дає підстави визначити його за допомогою різних підходів, і в першу чергу – з точки зору права. Так, виділяють наступні форми державного примусу: попередження, запобігання, юридичну відповідальність, правовідновлення та процесуальне забезпечення [1, с. 11]; юридичну відповідальність, засоби захисту, запобіжні заходи, примусові заходи виховного впливу, примусові заходи медичного характеру, реквізицію [2, с. 206]. Проте більш доцільним є визначення форм державного примусу по функціональному значенню в справі охорони правопорядку, де виокремлюються державні засоби попередження, запобігання та покарання. Серед примусових заходів значну роль відіграють заходи захисту, які необхідно відрізнити від заходів юридичної відповідальності (штрафні міри), що виконують різні функції [3, с. 112].

Невизначеність на загальнотеоретичному рівні знаходить своє відображення в галузевих дослідженнях. Будучи варіативним за своїм характером, підставами, метою та межами, кримінально-процесуальний примус закономірно піддавався різного роду класифікаціям, які здійснювались за різними підставами, серед яких можна виділити наступні: в залежності від внутрішнього змісту (знайшло відображення в учбовій літературі); за метою застосування (наприклад, З.Д. Єнікєєв, З.Ф. Коврига); в залежності від поділу їх на міри, які є реакцією на процесуальне правопорушення (процесуальні санкції) та ті, які застосовуються не у зв'язку з процесуальним правопорушенням (Г.М. Ветрова); за сферами застосування, а також за проявом охоронної функції права (І.Л. Петрухін); за характером виразу в них примусу (Є.Г. Васильєва); за своєю правовою природою (Ю.П. Аленін) та ін.

Примус в кримінальному провадженні знаходить свій вираз в обмеженні особистих, майнових та інших суб'єктивних прав громадян, таких як: обмеження недоторканності особи, свободи пересування, здійснення трудової діяльності, у використанні та розпорядженні майном, в організації приватного життя. Він може мати різні форми

зовнішнього виразу, такі як: психічний, моральний, фізичний, і тому зрозумілим є наявність різних класифікацій та виділення різних його форм та видів в кримінальному провадженні.

Превентивні заходи передбачають попередження несприятливих дій або їх наслідків. Запобіжні заходи спрямовані на припинення протиправних діянь або їх несприятливих наслідків. Сутність заходів захисту полягає в тому, що у вказаних в законі випадках держава застосовує примусові заходи з метою відновлення порушеного права і захисту суб'єктивних прав без притягнення порушника до відповідальності. Їх завдання полягає також в змушенні суб'єкта до виконання покладеного обов'язку, і хоча примус направлений на правопорушника, мета кари, покарання винуватого в такому випадку відсутня. Кримінально-процесуальна відповідальність (як вид юридичної відповідальності) являє собою існуюче у формі кримінально-процесуального правовідношення застосування у встановленому законом порядку до особи, що вчинила кримінально-процесуальне правопорушення, заходів кримінально-процесуального примусу, передбачених санкцією кримінально-процесуальної норми, які полягають в накладені на правопорушника додаткового обов'язку або позбавлення (звуження обсягу) його суб'єктивних прав.

В свою чергу даний поділ не виключає, а передбачає можливість виділення наступних груп кримінально-процесуального примусу, запропонованих Ю.А. Аленіним, таких як: 1) заходи, які забезпечують неухилення підозрюваного, обвинуваченого від правосуддя; 2) заходи, що спрямовані на забезпечення отримання засобів доказування; 3) заходи процесуального примусу, за допомогою яких забезпечується законний порядок у ході провадження в справі; 4) заходи по забезпеченню цивільного позову і можливої конфіскації майна [4, с. 325-329]. В кожній з яких, по суті, можуть знаходити та знаходять прояв і заходи превенції, і заходи правового захисту і заходи кримінально-процесуальної відповідальності.

Проте дуже важливим є те, що застосування зазначених заходів повинно бути співвіднесене з тяжкістю кримінального правопорушення (пропорційним), із необхідністю в певних випадках знехтувати можливістю розкриття злочину для захисту більш важливих цінностей. Саме тому законодавець і визначив серед завдань кримінального провадження недопустимість застосування необґрунтованого процесуального примусу до жодної особи. Для правової держави таке визначення одного із завдань кримінального провадження є надзвичайно важливим, оскільки воно визначає нову ідеологію кримінального провадження, що відображає спрямування на забезпечення пропорційності втручання при проведенні процесуальних дій у кримінальному провадженні, що повністю відповідає міжнародним та європейським стандартам судочинства [5, с. 3].

Використані джерела:

1. Каплунов А.И. Об основных чертах и понятии государственного принуждения // Государство и право. – 2004.
2. Малько А.В. Теория государства и права в вопросах и ответах: Учебно-методическое пособие. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2002.
3. Оборотов Ю.М. Теорія держави і права (прагматичний курс): Екзаменаційний довідник. – Одеса: Юридична література, 2004.
4. Кримінально-процесуальне право України: Підручник / За загальною редакцією Ю.П. Аленіна. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2009.
5. Шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства : матер. регіонального круглого столу (19 квітня 2013 р.) / відп. за випуск д. ю. н., проф. Ю. П. Аленін ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Юридична література, 2013.